

Piotr Baranowski,

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-9598-7463

Jarosław Kardaś,

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-1517-6215

Artur Pohl,

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-2975-0425

Maria Spychała-Kij

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0001-6793-9440

Pandemia COVID-19 jako wyzwanie dla nauki o stosunkach międzynarodowych¹

COVID-19 pandemic as a challenge for IR

Abstrakt: Celem artykułu jest konceptualizacja pandemii Sars-CoV-2, jako problem badawczy w nauce o stosunkach międzynarodowych. Ukazując kontekst rozwoju pandemii, oraz dokonując systematycznego przeglądu wpływu jej wystąpienia na funkcjonowanie globalnego systemu międzynarodowym (oraz systemach regionalnych), z uwzględnieniem wybranych państw, oraz instytucji międzynarodowych, autorzy argumentują,

¹Badania zostały sfinansowane z konkursu pn. „Badania nad COVID-19” ze środków Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

iż konkretne aspekty rozprzestrzeniania się pandemii mogą stanowić przedmiot zainteresowania badaczy stosunków międzynarodowych.

SŁOWA KLUCZOWE

SARS-CoV-2, COVID-19, system międzynarodowy, pandemia

Abstract: the main purpose of the following proposition is to conceptualise the COVID-19 pandemic, as a problem in the realm of international relations studies. By providing a contextual base for spreading the pandemic, and subsequently systematically reviewing its impact on the global international system (and regional subsystems) along with examples of particular states and international institutions, authors argue that some aspects of the COVID-19 pandemic are suitable for scholarly endeavours in IR.

KEY WORDS

Sars-CoV-2, COVID-19, international system, pandemic

WPROWADZENIE

Jedną z istotniejszych cech zglobalizowanego świata, ściśle związaną z rozwojem technologii, stanowi jego „kurczenie się”. Ułatwiony dzięki nowym środkom transportu i łączności przepływ dóbr, usług, osób, kapitału czy idei stanowi niewątpliwą zaletę zarówno dla rozwoju przedsiębiorczości, ale także budowania i umacniania kontaktów międzyludzkich i między państwowych. Dotychczas istniejące bariery geograficzne w postaci dużych odległości czy przeszkód naturalnych przestają mieć znaczenie. Dzięki temu podmioty gospodarcze mają większą możliwość umiędzynarodawiania na skalę światową swojej produkcji – zarówno jeśli

chodzi o pozyskiwanie surowców, jak i dostęp do nowych rynków zbytu, a turyści znacznie szybszego, wygodniejszego podróżowania, poznawania nowych kultur czy miejsc, znajdujących się nawet po drugiej stronie globu. Prowadzi to do wytworzenia między państwami szeregu współzależności – m. in. ekonomicznych, przekładających się na potrzebę utrzymywania i instytucjonalizowania współpracy w celu zapewnienia ich bezpieczeństwa ekonomicznego. Zglobalizowany system międzynarodowy i zglobalizowana gospodarka mogą mieć jednak również wymiar negatywny o czym przekonano się wielokrotnie już w XX wieku: przy okazji kryzysu naftowego z 1973 roku, przy okazji krachu dot-com w roku 1999, czy w wyniku pęknięcia bańki spekulacyjnej na rynku nieruchomości w USA w 2008 roku. Wspomniane „kurczenie się” świata i zanikanie barier geograficznych sprzyja także wystąpieniu jeszcze innego zagrożenia. Wraz z intensyfikacją i akceleracją przepływu towarów i osób nawet między najodleglejszymi miejscami na świecie, znacznie łatwiej rozprzestrzeniać się mogą także różne patogeny i wirusy.

Wybuch w 2020 r. pandemii Covid-19 doskonale pokazuje jak bardzo zglobalizowany jest współczesny świat. Pomimo podejmowanych przez poszczególne państwa działań, nie udało się zatrzymać rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2, który pojawił się na wszystkich kontynentach (Fox, Trucco, Ulloa, Ehlinger, 2020). Według danych publikowanych przez Worldometers.info do końca 2020 r. w wyniku Covid-19 śmierć poniosło ponad 1,8 mln. osób, a zachorowało niemal 84 mln. (Covid-19, 2021). Istniejące dotychczas międzynarodowe procedury i mechanizmy okazały się niewystarczające, a przywódcy niektórych państw – z prezydentem Donaldem Trumpem na czele – zaczęli podważać sens członkostwa w zajmujących się zdrowiem organizacjach międzynarodowych (Picheta,

Yeung, 2020). Brak zaufania do systemu międzynarodowej współpracy zaczął skutkować podejmowaniem przez poszczególne kraje unilateralnych działań. Nieskoordynowane polityki zdrowotne poszczególnych państw ujawniły występujące między nimi różnice i ukierunkowanie na partykularne cele. Często podkreślana, współpraca, współzależność i solidarność, np. sąsiedzka, wewnątrzregionalna, czy w ramach różnych organizacji została zweryfikowana przez realia rozwoju Covid-19.

Przed wybuchem pandemii polityki zdrowotne państw w systemie międzynarodowym były ze sobą powiązane, co stanowiło konsekwencję zglobalizowanej gospodarki światowej. Produkcja wielu materiałów czy sprzętów medycznych odbywała się w państwach, w których ich wytwarzanie wiązało się z mniejszymi nakładami inwestycyjnymi. Oddzielną gałęzią turystyki stała się ta związana z operacjami czy zabiegami, w tym chirurgią plastyczną. To powodowało, że w części państw niektóre branże związane z ochroną zdrowia zostały zmarginalizowane, lub całkowicie zaniechane.

Tak funkcjonujący globalny system międzynarodowy był wspierany instytucjami o zasięgu światowym takimi jak ONZ, WHO, WTO, MFW. Pandemia doprowadziła do przełomu, który sprawił, iż uczestnicy zaczęli zmieniać swoje zachowanie, co doprowadza do zmian w obrębie systemu. Zarówno w polityce wewnętrznej i zewnętrznej zauważalna jest tendencja w zmianie wzorca interakcji pomiędzy elementami systemu (jednostkami, społeczeństwem, państwami narodowymi, organizacjami ponadnarodowymi). Kryzys wywołany pandemią COVID-19 doprowadził do sytuacji, że dotychczas współpracujące państwa zaczęły ze sobą rywalizować m.in. na rynku materiałów medycznych, przebijając swoje oferty, prowadząc działania oparte o metody wywiadowcze, czy nawet nieetyczne akcje związane z rekwirowaniem materiałów strategicznych do walki z pandemią

(Peel, McMorrow, Liu, Chazan, Mallet, Schipani, Politi, 2020; Lister, Shuklam Bobille, 2020; Bachner, 2020). Polityki zdrowotne prowadzą zatem do przemian w istniejącym systemie międzynarodowym, przekładając się zarówno na relacje między państwami, ale przez to również na ich gospodarki, rynki pracy, możliwości podróżowania, dotychczasowe relacje międzyludzkie, a w konsekwencji na społeczeństwa. Dlatego też celem niniejszej publikacji jest zebranie przykładów działań podejmowanych przez różne podmioty na świecie w obliczu rozwoju pandemii Covid-19, ze szczególnym uwzględnieniem płaszczyzn ich współpracy i rywalizacji z innymi aktorami stosunków międzynarodowych, co oddziałuje na istniejący ład międzynarodowy.

PANDEMIA SARS CoV-2 A NAUKA O STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

Wydarzenia roku 2020, który upłynął pod znakiem niepewności związanej z rozprzestrzenieniem się pandemii wirusa SARS CoV-2 udowodniły, że zgodnie z założeniami wielu teoretyków i obserwatorów polityki międzynarodowej żyjemy w prawdziwie zglobalizowanym świecie. Do tej pory jednak dyskusja na temat globalizacji, choć nigdy pozbawiona pewnej dozy krytyki, była związana z jej niewątpliwymi zaletami, takimi jak powszechny (choć nierównomierny) rozwój gospodarczy, transfer nowych technologii, rozwój technologii komunikacyjnych i transportowych oraz niemal uniwersalny trend polegający na poprawie jakości życia.

W nauce o stosunkach międzynarodowych już pod koniec lat 70 zaczęły pojawiać się prace teoretyków, których celem była konceptualizacja struktury systemu międzynarodowego, tak aby z powodzeniem móc odróżnić

wpływ czynników oddziałujących na państwa z różnych poziomów: systemowego, państwowego i jednostkowego. Efektem była między innymi praca Kennetha Waltza z 1979 roku w której założył on, że to struktura systemu międzynarodowego jest czynnikiem kształtującym zachowanie elementów, tworząc podwaliny pod nowy paradygmat w dyscyplinie (Waltz, 2012: 81). Model Waltza był prosty i logiczny, pozbawiony niepotrzebnych jego zdaniem komplikacji i dziś można powiedzieć, że został powszechnie zaakceptowany, choć badacze do dziś krytykują jego użyteczność. Koncepcja Waltza wydawała się jednak zbyt mocno osadzona w zimnowojennych realiach polityki po drugiej wojnie światowej i z czasem odstawała coraz bardziej od realiów nowego, coraz bardziej globalizującego się świata.

Niemal w tym samym czasie Robert Keohane i Samuel Nye Jr. opublikowali klasyczną dziś pozycję *Power and Interdependence*, w której poprawili model Waltza, zachowując zasadę strukturalnej dominacji systemu międzynarodowego, podkreślając rolę współzależności pomiędzy elementami w systemie (Keohane, Nye Jr., 2012: 31). Oprócz nowego podejścia do postrzegania potęgi w systemie międzynarodowym autorzy pokazali, że w nowej zglobalizowanej rzeczywistości współzależność polega może być rozumiana jako wrażliwość (*sensitivity*) oraz podatność (*vulnerability*) (Keohane, Nye Jr., 2012: 10). O współzależności można mówić zarówno kiedy przynosi ona pozytywne efekty dla związanych ze sobą elementów, jak również negatywne oraz, co warto zaznaczyć, że nie musi ona oznaczać jakiegokolwiek rodzaju symetrii. Współzależność, oparta na wzajemnych połączeniach opartych na wzajemności, widocznym efektem których są różnego rodzaju transakcje i powiązane z nimi przepływy kapitału, dóbr, usług oraz ludzi. Współzależność istnieje jedynie tam, gdzie z transakcjami wiążą się daleko idące efekty (*significant costly effects*)

(Keohane, Nye Jr., 2012: 8). Dziś wydaje się, że szybki rozwój pandemii w skali globalnej może być jednym z tych efektów, o których pisali autorzy. Próby mitygowania negatywnych efektów podatności, rozumianej jako: „obciążenie danego aktora do poniesienia kosztów wygenerowanych w wyniku wydarzeń zewnętrznych nawet po tym jak strategia została zmieniona (Keohane, Nye Jr., 2012: 11)” wydaje się być jednym z motywów działań związanych z pandemią podjętych przez międzynarodowe instytucje jak IMF.

Na początku lat 90 XX w. w dyscyplinie pojawiły się prace, które korzystając z nowego podejścia do problematyki systemowej z jednej strony „dociążyły” wpływ zachowania elementów systemu na jego strukturę, a z drugiej strony zajęły się problemem systemowych efektów interakcji pomiędzy poziomem elementów i poziomem struktury systemu, powtórnie wprowadzając relację zerwaną w pracy Waltza (Waltz 2012: 80). W książce *System Effects* Robert Jervis zademonstrował, że cechy systemu jako całości mogą być inne od cech elementów, z których się on składa (Jervis, 1997: 6) oraz, że agenci aktywnie zmieniają środowisko w którym się znajdują (Jervis, 1997: 60), a Robert Axelrod i Michael Cohen zaprezentowali nowe podejście polegające na modelowaniu systemów z perspektywy działającego w nim agenta (Axelrod, Cohen, 2000: 4). W książce *Harnessing Complexity* wykazali, że istnieją konkretne schematy oraz działania sprzyjające ograniczeniu lub promowaniu interakcji pomiędzy elementami w systemie (Axelrod, Cohen 2000: 63). Prezentowane mogłoby być szczególnie użyteczne do badania działań państw i obywateli w warunkach pandemii, ponieważ starania o zmiany wzorców interakcji (dla celów bezpieczeństwa zbiorowego) były w 2020 jednym z ważniejszych celów rządów państw dotkniętych skutkami rozprzestrzenienia się wirusa, a różne działania obywateli do pewnego stopnia były dyktowane tym w jaki sposób postrzegali oni te

działania. Podejście Axelroda i Cohena może być także użyta do analizowania posunięć instytucji międzynarodowych, które tworzyły różne strategie walki z pandemią (Axelrod, Cohen, 2000: 5) dokonując efektywnej separacji skal czasowych (Axelrod, Cohen, 2000: 103). Próba analizy przebiegu i skutków rozwoju pandemii w zglobalizowanym świecie każe zwrócić uwagę na systemowe warunki, które umożliwiły szybkie rozprzestrzenienie się wirusa w świecie, a powrót na poziom działających jednostek oraz reakcje władz na zaistniałą sytuację na poziomie państw pokazuje użyteczność podejścia zaprezentowanego przez badaczy takich jak Robert Axelrod.

Konceptualizacja wymaga więc korzystania z zupełnie różnych koncepcji w obrębie samej dyscypliny jak i tych spoza niej. Przykładowo, aby zrozumieć długofalowe skutki rozwoju pandemii w państwach o różnych poziomach zamożności użyteczne mogłoby być podejście I. Wallersteina, zgodnie z którym pomimo tego, że zachowanie dominujących państw jest wytwarzane w ramach polityki wewnętrznej, to ostatecznie los słabszych ekonomicznie i politycznie, peryferyjnych państw jest determinowany systemowo (Wallerstein 2007: 81-83). Zgodnie z tym podejściem, wpływ międzynarodowego systemu politycznego i zwłaszcza gospodarczego na te państwa przechodzi ponad działaniami danego państwa w polityce zagranicznej, a efekty systemowe trafiają bezpośrednio to ich polityki wewnętrznej i przede wszystkim struktur społecznych. Koniecznym założeniem jest w tym przypadku to, że pewne jednostki i klasy (zwłaszcza klasa polityczna), pozostają w sojuszu ze światowym kapitalizmem, dzięki czemu zdobywają potęgę i przywileje (Jervis, 1997: 102 ; Wallerstein 2007: 70), co może tłumaczyć zachowanie globalnych instytucji takich jak IMF w stosunku do najbiedniejszych państw świata w czasie pandemii.

Keohane i Nye Jr. wprowadzili w swojej pracy także koncepcję różnych reżimów międzynarodowych. Istnienie i kondycja tych reżimów, opartych na konkretnych instytucjach takich jak UN wraz z wyspecjalizowanymi agendami jak WHO czy organizacjami takimi jak IMF, miały istotny wpływ na działania państw pod kątem polityk zdrowotnych, choć wpływ ten nie był proporcjonalny, ponieważ ostatecznie to od państw zależało czy zastosują się do wydawanych rekomendacji czy nie. Wprowadzenie określonych rekomendacji często wiązało się z przyjęciem określonych ograniczeń i poświęcenia potencjalnych zysków płynących z rozwoju gospodarczego na rzecz bezpieczeństwa obywateli i długoterminowej pomyślności ekonomicznej.

Doba globalnej pandemii pozostaje testem dla społeczności międzynarodowej i całego systemu międzynarodowego, jakkolwiek nie byłby on rozumiany przez określone szkoły teoretyczne. Warto ponownie podkreślić, że w nauce o stosunkach międzynarodowych istnieje wiele podejść, które są użyteczne do badania działań aktorów na arenie międzynarodowej w dobie pandemii, jednak gruntowna analiza będzie możliwa dopiero po upływie pewnego czasu, ponieważ skutki określonych działań nie tylko nie dają się przewidzieć, ale często wydaje się, że pozostają bez związku z decyzjami, które miałyby je wywołać (Jervis, 1997: 79). Gruntowna analiza zjawiska, jakim jest globalna pandemia będzie wymagała zatem zaczerpnięcia z różnych podejść istniejących w dyscyplinie, a także do sięgnięcia daleko poza nią samą.

Skupienie się na politykach zdrowotnych poszczególnych aktorów w systemie oraz wpływu ich decyzji na przebieg oraz skutki samej pandemii, stanowi pierwszy krok w kierunku szerszej zakrojonych badań. Obecnie najistotniejsze wydaje się przede wszystkim ustalenie faktów i osadzenie ich

w kontekście pozwalającym na dokonanie wstępnej oceny działań aktorów tak, aby bardziej szczegółowe analizy były możliwe w przyszłości.

Po niemal roku od rozprzestrzenienia się pandemii, można wyciągnąć pierwsze wnioski na temat wpływu rozwoju wirusa na różne państwa i regiony świata.

SYTUACJA PANDEMICZNA NA ŚWIECIE

W przypadku Unii Europejskiej wstępna analiza wpływu pandemii i związków pomiędzy politykami zdrowotnymi z uwzględnieniem rywalizacji i współpracy pomiędzy państwami uwypukliła istniejący układ sił. Próbując odpowiedzieć na pytania: w jaki sposób pandemia koronawirusa wpłynęła na interakcje między aktorami, jaka jest skuteczność postaw przyjmowanych przez poszczególne państwa członkowskie oraz na jakich poziomach odbywa się międzynarodowa współpraca i rywalizacja w zakresie polityki zdrowotnej, wyróżniono różne płaszczyzny współpracy w zakresie polityki zdrowotnej, którymi są: działalność naukowa, środki nefarmaceutyczne, sprzęt i personel medyczny, szczepionki i działania informacyjne. Zidentyfikowano potencjalne przyczyny decyzji podejmowanych przez decydentów na szczeblu państw narodowych, a także decyzji na poziomie unijnym.

W przypadku obszaru postradzieckiego, wygląda na to, że mało efektywna walka z COVID-19 w regionie wynika nie tylko z problemów wewnętrznych państw leżących na tym obszarze (takich jak np.: niedofinansowanie służby zdrowia), ale także ze słabości struktur integracyjnych, które nie ułatwiają walki z tym biologicznym zagrożeniem. Współpraca państw tworzących Euroazjatycką Unię Gospodarczą w zakresie

zwalczania pandemii COVID-19 była nieefektywna, ponieważ Federacja Rosyjska (jako państwo o najsilniejszej pozycji w ramach tej struktury) pomagała pozostałym członkom tylko w ramach relacji dwustronnych, a nie poprzez struktury tej organizacji. Dodatkowo mała efektywność działań Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej w kwestii zwalczania pandemii doprowadziła do tego, że poszczególne państwa członkowskie na własnych (krajowych) szczeblach musiały opracowywać sposoby walki z koronawirusem.

Pojawienie wirusa SARS CoV-2 w Ameryce Południowej stanowiło i nadal stanowi poważne wyzwanie dla państw regionu. Podejmowane przez państwa działania miały zarówno wymiar unilateralny, jak i multilateralny, a obierane strategie były nieraz skrajnie odmienne. Z jednej strony zaobserwowano lekceważące i brzemiennie w skutki podejście prezydenta Brazylii Jaira Bolsonaro, a z drugiej naznaczone szeroko zakrojonymi działaniami prewencyjnymi podejście większości państw regionu. Ze wstępnej analizy wynika, że stosowanie się do zaleceń WHO i wprowadzenie odpowiednich ograniczeń takich jak częściowy lockdown, nakaz zachowywania dystansu, zakrywanie ust oraz izolacji społeczna znalazły swoje odzwierciedlenie w statystykach dotyczących rozwoju epidemii i przyczyniły się do ustabilizowania sytuacji. Państwa regionu zaczęły udostępniać informacje dotyczące dynamiki rozwoju epidemii w ramach istniejących organizacji, a także uruchomiły dodatkowe mechanizmy, w tym finansowe i szkoleniowe, które miały wspomagać procesy decyzyjne i strategie podejmowane przez poszczególne państwa. Zadeklarowano również wspólne zakupy na rynku produktów medycznych czy farmaceutycznych w ramach PROSUR. Działania te świadczą o gotowości państw do zacieśniania współpracy i jednocześnie zwiększania ich możliwości do reagowania na

zagrożenie epidemiczne, ale należy również pamiętać, że wcześniejsze inicjatywy integracyjne zostały zaniechane z powodów ideologicznych. Mimo tego, perspektywa rozprzestrzenia się wirusa, biorąc również pod uwagę przeprowadzanie szczepień pozwala patrzeć w przyszłość z ostrożnym optymizmem.

Analizuje sytuację związaną z pandemią COVID-19 w USA. Wirus i choroba, która wywołała doprowadziły w USA do ponad pół miliona zgonów oraz blisko 30 milionów zakażeń (stan z 16 marca 2021 r.). Najważniejszymi czynnikami wydają się: sytuacja społeczna i zdrowotna w USA przed pierwszą falą epidemii oraz działania zapobiegawcze podjęte przez władze federalne i stanowe. Szczególnie interesujące są problemy i ograniczenia występujące na styku władz federalnych i stanowych, a także sporów kompetencyjnych na poziomie lokalnym (na przykładzie chociażby Nowego Jorku). Warto zwrócić także uwagę na towarzyszącą sytuację społeczną pod względem istniejących nierówności, nielegalnych imigrantów, ograniczonego zakresu ubezpieczeń zdrowotnych oraz służby zdrowia nieprzygotowanej na pierwszą falę epidemii. Warto przyjrzeć się też finansowym programom stymulacyjnym, mającym na celu złagodzenie skutków kryzysu zdrowotnego w USA, a także przyjrzeć się efektom podjętych działań reaktywnych.

Szczególnym przykładem rozwoju pandemii COVID-19 jest Republika Turcji. W tym miejscu na uwagę zasługują przede wszystkim działania, podejmowane zarówno przez stronę rządową, jak i ugrupowania opozycyjne. W badaniach warto podjąć próbę oceny skutków pandemii COVID-19 dla tureckiej gospodarki, oraz ustalenie w jaki sposób dalszy rozwój wirusa wpłynął na politykę zagraniczną i dyplomację Republiki

Turcji, w połączeniu z analizą działań władz, w kierunku zahamowania dalszego rozwoju pandemii.

Chociaż wpływ COVID-19 na zdrowie publiczne i gospodarkę Japonii był bardzo poważny, nie zmienił on zasadniczo japońskiej polityki zdrowotnej, bezpieczeństwa ani polityki gospodarczej, a raczej przyspieszył wcześniejsze trendy wywołane rosnącą potęgą Chin i hegemoniczną rywalizacją ze Stanami Zjednoczonymi. Wniosek ten jest poparty analizą dotyczącą japońskiej polityki wewnętrznej związanej z pandemią, analizą regionalnych inicjatyw rządu Japonii, w połączeniu z globalnym zaangażowaniem Japonii w powstrzymaniu i łagodzeniu skutków COVID-19.

Odpowiadając na pytania: w jaki sposób pandemia wpłynęła na pozycję międzynarodową USA i ChRL, a także: czy działania obu mocarstw w toku kryzysu wzmocniły czy osłabiły ich zdolności do sprawowania przywództwa międzynarodowego, obecnie wydaje się, że pandemia koronawirusa prawdopodobnie nie będzie miała decydującego wpływu na rezultat amerykańsko-chińskiej rywalizacji o globalne przywództwo. Należy jednak podkreślić, że oba państwa znalazły się w centrum tego kryzysu, a ich zdolność do sprawowania przywództwa międzynarodowego została poddana istotnej próbie.

Pandemia koronawirusa jest także powiązana nie tylko z politykami zdrowotnymi, ale także elementami kształtującymi rozwój technologiczny, takimi jak metale ziem rzadkich, które pozostają ściśle związane z bezpieczeństwem surowcowym. Metale ziem rzadkich są ważnym składnikiem w budowie respiratorów i innego sprzętu medycznego, co każe zastanowić się nad ich znaczeniem oraz ich odpowiedzialnym wykorzystywaniem, zwłaszcza w dobie globalnej pandemii.

INSTYTUCJE MIĘDZYNARODOWE W WALCE Z PANDEMIĄ

Globalna pandemia koronawirusa pozostaje wyzwaniem dla państw i społeczeństw na świecie, oraz dla badaczy wielu dziedzin nauki. Dla badaczy nauk społecznych, a w szczególności politologów, sytuacja stawia nowe pytania dotyczące funkcjonowania społeczeństwa w określonych warunkach, możliwych zmian natury relacji między państwami, relacji pomiędzy państwami i aktorami niepaństwowymi, oraz zasad porządkujących cały system międzynarodowy. O ile jest zbyt wcześnie, by ocenić realny wpływ pandemii na społeczeństwa, państwa i system międzynarodowy, już teraz widać wielość odpowiedzi na zaistniałą sytuację, od spontanicznych aktów solidarności i przykładów współpracy, do eskalacji przemocy między różnymi grupami społecznymi, a także pomiędzy państwami w poszczególnych regionach. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że mimo tego, iż cały świat doznał wstrząsu na skutek szybkiego rozprzestrzeniania się wirusa, w wielu regionach świata trwają krwawe konflikty zbrojne, które pogarszają sytuację najbardziej narażonych na konsekwencje pandemii społeczeństwa.

Ocenie należy poddać także działalność międzynarodowych i regionalnych instytucji, które w różnym stopniu przyczyniły się do walki z globalną pandemią i jej skutkami. Powoływanym do życia organizacjom międzypaństwowym stawiane jest przez członków założycieli określone zadanie czy obszar, w którym winny prowadzić działania. Istnieją międzynarodowe instytucje odpowiedzialne np. za zapewnianie bezpieczeństwa i pokoju, rozwój społeczny i gospodarczy czy kooperację w dziedzinie kultury i sportu. W dobie pandemii Covid-19 szczególnie ważnym

i interesującym obszarem jest jednak ochrona zdrowia i przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się epidemii chorób zakaźnych, a także działalność tych organizacji, które odpowiedzialne są za współpracę i niwelowanie negatywnych skutków ekonomicznych, będących wynikiem wprowadzanych przez wiele państw ograniczeń działalności gospodarczej. Na pierwszy plan wśród nich wysuwają się z kolei Światowa Organizacja Zdrowia i Międzynarodowy Fundusz Walutowy. W szczególności na pierwszym z tych podmiotów skoncentrowała się uwaga społeczności międzynarodowej, bo to WHO powołano do koordynacji działań państw w dziedzinie ochrony zdrowia. Nie jest zatem zaskakującym, że to na tym podmiocie skupiła się krytyka liderów niektórych państw, oskarżających go o nieradzenie sobie z sytuacją i pozwolenie na wymknięcie się zagrożenia epidemicznego spod kontroli (Shear, McNeil, 2020). Zarówno WHO jak i IMF nie pozostały jednak całkowicie bierne w obliczu rozwoju pandemii i na przestrzeni 2020 r. starały się reagować na pojawiające się wyzwania związane z chorobą i kryzysem gospodarczym. Choć może i nie były one wystarczające, to obydwie organizacje aktywnie zaangażowały się w działania, co pokazuje poniższe zestawienie, uwzględniające zaledwie wybrane elementy.

Tab. 1. Wybrane, chronologicznie ułożone działania WHO i IMF w czasie pandemii Sars-CoV-2, źródło: opracowanie własne.

IMF

Prognoza niższego wzrostu GDP dla Chin w wyniku rozprzestrzenienia się nowego wirusa. Wezwanie Managing Director Kristaliny Georgiewej do wspólnego wysiłku na rzecz walki z wirusem.

Wspólne oświadczenie Managing Director IMF i Prezydenta World Bank podkreślające potrzebę niesienia pomocy, zwłaszcza wrażliwym państwom, używając dostępnych

International Monetary and Financial Committee wzywa IMF do użycia wszystkich finansowych instrumentów na potrzeby niesienia pomocy najbardziej poszkodowanym wirusem ludziami i państwom. Wezwanie społeczności międzynarodowej do wplacania Post-Catastrophe De

Prognoza negatywnego wzrostu gospodarczego w 2020 roku na świecie, przewidywana poprawa w 2021 roku. Wezwanie do wzmocnienia systemów zdrowotnych, pogratulowanie luzowania polityk fiskalnych przez banki centralne, informacja o usunięciu 83 miliardów USD z rynku

IMF wprowadza monitorowanie działań ustawodawczych związanych z przeciwdziałaniem COVID-19 w państwach członkowskich.

IMF Managing Director wzywa państwa do podwojenia zdolności do kryzysowego reagowania IMF, alokacji SDR jak w 2009 roku.

IMF zwiększa dostępność kredytów, aby zaradzić niskiej płynności finansowej na rynkach wschodzących, zmienia kryteria korzystania z CCRT, obniżona poziom PKB per capita, który umożliwia skorzystanie z

Ponowienie prognozy negatywnego wzrostu gospodarczego. Zgoda International Monetary and Financial Council, na wzmocnienie pomocy kryzysowej: pomoc 85 krajom, które zgłosiły się do tej pory, podkreślenie potrzeby zgromadzenia środków na pomoc najbardziej

IMF Executive Board decyduje o zwiększeniu finansowania Emergency Financing Toolkit (Rapid Financing Instrument oraz Rapid Credit Facility) do poziomu 100 miliardów USD, zwiększając dostępność środków z 50 do 100 procent.

WHO

Przekazanie informacji o wzrastającej liczbie przypadków zapalenia płuc w Chinach do ONZ, NGOs

Pierwsza publikacja raportu "Disease Outbreak News". Główne rekomendacje: nadzorowanie przypadków grypy i ostrych infekcji dróg oddechowych; nie nakładać restrykcji na handel z Chinami; brak rekomendacji dla podróżujących oprócz ujawnienia historii podróży

Przekazanie informacji o epidemii wywołanej przez nowego wirusa.

Rekomendacja aby państwa kontynuowały działania w zakresie gotowości, ponowienie apelu o nie nakładanie restrykcji na Chiny.

Rekomendacja aby państwa kontynuowały działania w zakresie gotowości, ponowienie apelu o nie nakładanie restrykcji na Chiny.

Komunikat podnoszący, iż należy zwrócić szczególną uwagę na higienę rąk i dróg oddechowych, bezpieczeństwo żywności i unikać masowych zgromadzeń. Osoby z gorączką powinny unikać bliskiego kontaktu z innymi osobami i szukać pomocy medycznej.

Wezwanie państw Europejskich do nie zwlekania z działaniem, zalecanie kooperacji regionalnej.

Publikacja porad dotyczących stosowania masek medycznych w społecznościach, w domu i placówkach służby zdrowia na obszarach, na których zgłoszono epidemie. Zalecenia odnośnie utrzymywania higieny, unikania skupisk ludzi, zachowania 1m odległości od osób z

Wezwanie wszystkich krajów, aby nie nakładały ograniczeń niezgodnych z międzynarodowymi przepisami zdrowotnymi.

Opublikowanie raportu z 8 filarami działań WHO w zakresie np. koordynacji i monitorowania na szczeblu krajowym, informowania o ryzyku i zaangażowania społeczności; śledzenie punktów „wejścia” wirusa.

Publikacja wytycznych dla organizatorów wydarzeń publicznych.

Publikacja wytycznych odnośnie kwarantanny dla jednostek.

Wezwanie przemysłu i rządów do zwiększenia produkcji sprzętu i wyposażenia medycznego o 40 procent, aby sprostać rosnącemu światowemu popytowi.

Nawołanie do niezatajania prawdy, a dzielenia się informacjami jako imperatyw do dalszych badań nad wciąż nieznanym dobrze wirusem

Publikacja zaleceń dotyczących bezpieczeństwa szkół. Wskazówki dla rodziców i opiekunów, a także samych uczniów.

Nadanie nazwy pandemii

Nawoływanie do usprawnienia i zwiększenia produkcji niezbędnych produktów zdrowotnych.

WHO zaleca, aby państwa członkowskie zapewniły powszechny dostęp do publicznych stanowisk higieny rąk i uczyniły ich stosowanie obowiązkowym przy wchodzeniu i wychodzeniu z dowolnego publicznego lub prywatnego budynku komercyjnego i każdego obiektu transportu

Praktyczne rozwiązania dla przywódców religijnych i wspólnot wyznaniowych w kontekście COVID-19.

01 sty — 02 sty — 05 sty — 09 sty — 10 sty — 16 sty — 22 sty — 25 sty — 29 sty — 04 lut — 12 lut — 14 lut — 22 lut — 29 lut — 02 mar — 03 mar — 04 mar — 06 mar — 10 mar — 11 mar — 23 mar — 25 mar — 26 mar — 27 mar — 30 mar — 31 mar — 04 kwi — 07 kwi — 09 kwi

<p>Managing Director tworzy External Advisory Group - nowe ciało doradcze złożone z czołowych polityków, ekonomistów, naukowców i przedsiębiorców. Będą spotykać się kilka razy w roku.</p>	10.kwi	
<p>25 państw otrzyma granty w ramach CCRT. UK i Japonia wpłaciły już 185 i 110 milionów USD. Chiny i Holandia także obiecały pomoc.</p>	13.kwi	
<p>Afryka Subsaharyjska szczególnie dotknięta efektami pandemii. IMF działa z Bankiem Światowym, WHO, African Development Bank i Unią Afrykańską w celu przezwyciężenia kryzysu. Zatwierdzenie przez IMF Executive Board Short Term</p>	14.kwi	<p>Wytyczne dla krajów przygotowujących się do stopniowego przejścia od powszechnej transmisji do stanu ustalonego o niskim poziomie transmisji lub jej braku.</p>
<p>Bank Światowy i IMF mobilizują partnerów do walki z COVID-19 w Afryce. Do tej pory przekazano 57 miliardów USD w kredytach, z czego IMF i WB dały po 18 miliardów USD. UN obiecało pomoc, podobnie jak bilateralni partnerzy i kredytodawcy, którzy zgodzili się</p>	15.kwi	
<p>Spotkanie Managing Director IMF z przedstawicielami Regional Financing Arrangements. Wezwanie do potrójnego zaangażowania pożyczkowej IMF. Podkreślenie zgody G20 i Klubu Paryskiego na zawieszenie spłaty kredytów.</p>	17.kwi	
<p>WTO i IMF wzywają do zniesienia obostrzeń w międzynarodowym handlu żywnością i lekami. W 2019 roku handel maskami i rękawiczkami, mydłem i płynem do dezynfekcji, sprzętem ochronnym osobistym, maskami tlenowymi, wentylatorami, respiratorami i miernikami natlenienia</p>	21.kwi	
<p>Japonia ogłasza pakiet pomocowy w wysokości 20% PKB na pomoc wewnętrzną. W tym samym czasie pozostaje jednym z największych pożyczkodawców w IMF i największym wpłacającym do Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT)</p>	24.kwi	
<p>Prognoza nierównomiernego powrotu do wzrostów w 2021. Podkreślenie znaczenia G20 Action Plan przyjętego 15/04/2020. Plan składa się z pięciu filarów. W 4 miesiące finansowanie kryzysowe otrzymały 72 państwa.</p>	30.kwi	<p>Apel do państw UE i Komisji Europejskiej o usprawnienia współpracy.</p>
<p>Immediate Debt Service Relief wydłużone o kolejne 6 miesięcy dla 28 kwalifikujących się państw. Do tej pory zgromadzone w ramach CCRT 360 milionów, (potrzeba 1,4 mld), wpłacili: UK, Japonia, Niemcy, Holandia, Szwajcaria, Norwegia, Chiny, Meksyk.</p>	04.maj	<p>Nawołanie do wsparcia Jemu.enu.</p>
<p>Bank Hiszpanii zasilil SDR kwotą 7-50 milionów Euro (1,06 mld USD). Managing Director rozpoczęła kampanię zbierania środków na SDR w kwietniu, z celem 12,5 mld USD.</p>	07.cze	<p>Zarządanie i wskazane zachowanie w odpowiedzi na "infodemic".</p>
<p>Managing Director Kristalina Georgieva zachęca liderów G20 do wspólnej budowy nowych fundamentów Gospodarki XXI Wieku. Podziękowała za wsparcie w wysokości ponad 100 miliardów, które poszły na SDR dla 82 państw.</p>	29.cze	<p>Odbywa się drugi szczyt dotyczący badania COVID-19.</p>
<p>Unia Europejska zasilila CCRT kwotą 183 milionów Euro - 217 milionów USD</p>	01.lip	<p>Ostrzeżenie o zakłóceniach w dostawach krytycznych dla życia leków.</p>
<p>Prognoza nierównomiernego powrotu do wzrostów w 2021. Podkreślenie znaczenia G20 Action Plan przyjętego 15/04/2020. Plan składa się z pięciu filarów. W 4 miesiące finansowanie kryzysowe otrzymały 72 państwa.</p>	06.lip	<p>Prognoza, że pandemia COVID-19 może doprowadzić do chronicznego głodu ponad 130 milionów więcej ludzi do końca roku.</p>
<p>Bank Światowy i IMF mobilizują partnerów do walki z COVID-19 w Afryce. Do tej pory przekazano 57 miliardów USD w kredytach, z czego IMF i WB dały po 18 miliardów USD. UN obiecało pomoc, podobnie jak bilateralni partnerzy i kredytodawcy, którzy zgodzili się</p>	13.lip	<p>Stworzenie bazy danych zapewniających władzom lokalnym, przywódcom i decydentom w miastach narzędzie listy kontrolnej, aby zapewnić uwzględnienie kluczowych obszarów działania.</p>
<p>Afryka Subsaharyjska szczególnie dotknięta efektami pandemii. IMF działa z Bankiem Światowym, WHO, African Development Bank i Unią Afrykańską w celu przezwyciężenia kryzysu. Zatwierdzenie przez IMF Executive Board Short Term</p>	17.lip	<p>Opublikowano bazę danych dotyczącą przepisów wdrożonych w ponad 190 krajach w odpowiedzi na pandemię</p>
<p>Bank Światowy i IMF mobilizują partnerów do walki z COVID-19 w Afryce. Do tej pory przekazano 57 miliardów USD w kredytach, z czego IMF i WB dały po 18 miliardów USD. UN obiecało pomoc, podobnie jak bilateralni partnerzy i kredytodawcy, którzy zgodzili się</p>	18.lip	<p>Wezwanie, aby kraje przeprowadzały okresowe przeglądy ich odpowiedzi na COVID-19.</p>
<p>WTO i IMF wzywają do zniesienia obostrzeń w międzynarodowym handlu żywnością i lekami. W 2019 roku handel maskami i rękawiczkami, mydłem i płynem do dezynfekcji, sprzętem ochronnym osobistym, maskami tlenowymi, wentylatorami, respiratorami i miernikami natlenienia</p>	22.lip	<p>Dyrektor generalny uruchomił wyzwanie #WearAMask w mediach społecznościowych, aby pomóc rozpowszechnić informacje o tym, jak i kiedy używać maski do ochrony przed COVID-19.</p>
<p>Japonia ogłasza pakiet pomocowy w wysokości 20% PKB na pomoc wewnętrzną. W tym samym czasie pozostaje jednym z największych pożyczkodawców w IMF i największym wpłacającym do Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT)</p>	23.lip	<p>wezwanie rządów do zapewnienia, że dostawy leków odpowiadają potrzebom pacjentów, zarówno tych, którzy chorują na COVID-19, jak i tych, którzy potrzebują leków na inne schorzenia.</p>
<p>WTO i IMF wzywają do zniesienia obostrzeń w międzynarodowym handlu żywnością i lekami. W 2019 roku handel maskami i rękawiczkami, mydłem i płynem do dezynfekcji, sprzętem ochronnym osobistym, maskami tlenowymi, wentylatorami, respiratorami i miernikami natlenienia</p>	28.paź	<p>Publikacja wytycznych dotyczących stosowania masek przez dzieci.</p>
<p>Afryka Subsaharyjska szczególnie dotknięta efektami pandemii. IMF działa z Bankiem Światowym, WHO, African Development Bank i Unią Afrykańską w celu przezwyciężenia kryzysu. Zatwierdzenie przez IMF Executive Board Short Term</p>	16.lis	<p>Wytyczne, aby pomóc krajom w opracowaniu planu wprowadzenia szczepionki na COVID-19.</p>
<p>Bank Światowy i IMF mobilizują partnerów do walki z COVID-19 w Afryce. Do tej pory przekazano 57 miliardów USD w kredytach, z czego IMF i WB dały po 18 miliardów USD. UN obiecało pomoc, podobnie jak bilateralni partnerzy i kredytodawcy, którzy zgodzili się</p>	22.lis	<p>Publikacja narzędzia do kalkulacji kosztów wprowadzenia i wdrożenia szczepionki COVID-19 ogólnie dostępnego dla każdego z państw: Wytyczne, które należy stosować w okolicznościach wydarzeń zbiorowych związanych z wyborami parlamentarnymi.</p>
<p>WTO i IMF wzywają do zniesienia obostrzeń w międzynarodowym handlu żywnością i lekami. W 2019 roku handel maskami i rękawiczkami, mydłem i płynem do dezynfekcji, sprzętem ochronnym osobistym, maskami tlenowymi, wentylatorami, respiratorami i miernikami natlenienia</p>	23.lis	<p>Publikacja zaktualizowanej strategii komunikacyjnej popartej analizą trendów społeczno-behavioralnych, oparta na wnioskach z dotychczasowych reakcji.</p>
<p>Japonia ogłasza pakiet pomocowy w wysokości 20% PKB na pomoc wewnętrzną. W tym samym czasie pozostaje jednym z największych pożyczkodawców w IMF i największym wpłacającym do Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT)</p>	10.gru	
<p>WTO i IMF wzywają do zniesienia obostrzeń w międzynarodowym handlu żywnością i lekami. W 2019 roku handel maskami i rękawiczkami, mydłem i płynem do dezynfekcji, sprzętem ochronnym osobistym, maskami tlenowymi, wentylatorami, respiratorami i miernikami natlenienia</p>	23.gru	

Przyglądając się załączonemu kalendarium, stwierdzić można, iż obydwie organizacje na przestrzeni całego 2020 roku reagowały na rozwój pandemii i jej skutki. Działania WHO koncentrowały się głównie na wydawaniu rekomendacji, zaleceń czy wytycznych. Z kolei IMF oprócz apeli o gospodarczą solidarność, uruchamiało mechanizmy, mające na celu przewyższenie kryzysu ekonomicznego, choćby poprzez udzielane granty czy pożyczki. Trudno jednak nie odnieść wrażenia, że w szczególności w odniesieniu do WHO te działania są niewystarczające. Światowej Organizacji Zdrowia, powołanej przecież do walki z rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych, nie udało się zatrzymać rozwoju pandemii. Istniejące i stosowane przez WHO mechanizmy i procedury okazały się nieefektywne w zapobieganiu szerzenia się Covid-19. Spowodowało to lawinę krytyki, która dotyczyła reakcji organizacji - jej opieszałości i braku zdecydowanych działań, czy także doszukiwania się ukrytych motywów jej działania. Należy jednak zauważyć, iż organizacje międzynarodowe działają w ramach ustalonych przez państwa członkowskie i dysponują takimi narzędziami, które zostaną im powierzone, często opierając się na danych i informacjach dostarczanych przez władze. Tym samym należałoby się zastanowić, czy surowe ocenianie ich działań powinno zostać oderwane od działań i zaniechań ich członków.

PODSUMOWANIE

Rok 2020 stał pod znakiem rozwoju pandemii Covid-19, która wpłynęła na wiele płaszczyzn życia społecznego, w tym na sferę wewnętrznych polityk poszczególnych państw, ale i stosunków międzynarodowych. Walka z szybko rozprzestrzeniającym się wirusem stała się jednym z priorytetów ludzkości. Przywódcy wielu państw stanęli w obliczu całkiem dla nich nowego wyzwania poradzenia sobie z zagrożeniem, wystawiającym na próbę nie tylko ich umiejętności, ale i gotowość do współpracy i solidarności międzynarodowej. Pandemia stała się niejako testem dla istniejącego globalnego ładu, w którym wcześniej padały liczne deklaracje o gotowości i chęci bliższej kooperacji, udzielaniu sobie wzajemnego wsparcia czy w której tworzono instytucje mające integrować i harmonizować polityki poszczególnych państw. Wstępne wyniki badań pokazują, że rozprzestrzenianie się wirusa Covid-19 brutalnie zweryfikowała stan stosunków międzynarodowych, oraz kondycję globalnego systemu międzynarodowego pod wieloma względami.

Niejednokrotnie podejmowane przez przywódców państw działania miały charakter unilateralny, nie tylko niezgodniony z dotychczasowymi bliskimi partnerami, a wręcz uderzający w ich interesy. Brak koordynacji stanowił poważne wyzwanie przede wszystkim w początkowej fazie pandemii, kiedy decyzje podejmowane były przy ograniczonym dostępie do informacji. Rządzący, dążąc do ograniczenia rozwoju pandemii przede wszystkim skupili się na wykorzystaniu tych zasobów, procedur i mechanizmów, które pozostają w ich gestii i nie wymagają konsultacji z innymi podmiotami. To polityka poszczególnych państw stanowiła podstawowe, priorytetowe i wydawać się mogło najbardziej efektywne narzędzie w walce z wirusem, a przedkładanie narodowych interesów nad współpracę międzynarodową zmniejszyło rolę instytucji ponadpaństwowych

w kwestii walki z pandemią. Wydaje się jednak, że globalny charakter zagrożenia powinien właśnie determinować priorytetową pozycję międzynarodowej kooperacji.

Bliższe przyjrzenie się wyżej wymienionym kwestiom pozostaje wyzwaniem dla nauki stosunków międzynarodowych. Jeśli globalny system międzynarodowi stanowi najwyższy poziom ułożenia stosunków społecznych, a poszczególne państwa potraktować jako tożsame funkcjonalnie elementy tego systemu, pandemia COVID-19 stanowi czynnik, który oddziałuje na globalny system u jego samych podstaw, oraz na poziomie strukturalnym i z pewnością pozostawi trwały ślad w historii stosunków międzynarodowych. Jako, że efekty rozwoju pandemii są widoczne na wszystkich poziomach organizacji społecznej, nauka o stosunkach międzynarodowych znajduje się w szczególnie uprzywilejowanej pozycji do badania efektów pandemii, ponieważ jako dyscyplina przygląda się ona stosunkom międzyludzkim na najwyższym konceptualnie poziomie, co nie tylko uprawnia ją do korzystania z dorobku innych dyscyplin, badających podobne aspekty na poziomach niższych, ale daje jej unikalną szansę na formułowanie konkluzji będących efektem takich interdyscyplinarnych przedsięwzięć.

BIBLIOGRAFIA

Axelrod R., Cohen M., (2000) *Harnessing Complexity. Organisational Implications of a Scientific Frontier*, Basic Books, New York.

Bachner M. (2020), *Mossad officer describes covert global battle to obtain ventilators at all costs*, „The Times of Israel”, <https://www.timesofisrael.com/mossad-officer-describes-covert-global-battle-to-obtain-ventilators-at-all-costs/>, (dostęp: 3.03.2021).

Covid-19 Coronavirus Pandemic (2021), „Worldometers.info”, <https://web.archive.org/web/20210101093035/https://www.worldometers.info/coronavirus/>, (dostęp: 3.03.2021).

Fox K., Trucco F., Ulloa C., Ehlinger M. (2020), *Covid-19 is now on every continent as Antarctica records its first outbreak*, „CNN”, <https://edition.cnn.com/2020/12/22/world/antarctica-covid-chile-military-base-intl/index.html>, (dostęp: 3.03.2021).

Jervis R., (1997) *System Effects. Complexity in Political and Social Life*, Princeton University Press, Princeton New Jersey.

Keohane R., Nye J., (2012) *Power and Interdependence*, 4th edition, Longman.

Lister T., Shukla S., Bobille F. (2020) *Coronavirus sparks a 'war for masks' in desperate global scramble for protection* „CNN”,

<https://edition.cnn.com/2020/04/04/europe/coronavirus-masks-war-intl/index.html>, (dostęp: 3.03.2021).

Peel M., McMorrow R., Liu N., Chazan G., Mallet V., Schipani A., Politi J. (2020), *EU warns of global bidding war for medical equipment*, „Financial Times”, <https://www.ft.com/content/a94aa917-f5a0-4980-a51a-28576f09410a>

Picheta R., Yeung J. (2020), *Trump announced the US will pull out of the WHO. What does that actually mean?*, „CNN”, <https://edition.cnn.com/2020/05/19/us/trump-who-funding-threat-explainer-intl/index.html>, (dostęp: 3.03.2021).

Shear M. D., McNeil Jr. D. G., (2020), *Criticized for Pandemic Response, Trump Tries Shifting Blame to the W.H.O.*, „The New York Times”, <https://www.nytimes.com/2020/04/14/us/politics/coronavirus-trump-who-funding.html>, (dostęp: 3.03.2021).

Wallerstein I., (2007) *Analiza systemów-światów. Wprowadzenie*, Dialog, Warszawa.

Waltz K. N., (2012) *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.